

**CONSIDERAȚII PRIVIND DATAREA ȘI CONTEXTUL ÎN CARE
ȘI-A ÎNCETAT EXISTENȚA MITROPOLIA SEVERINULUI**
**CONSIDERATIONS CONCERNANT LA DATATION ET LE
CONTEXTE EN QUI A CASSE SA EXISTENCE LA METROPOLIE
DE SEVERIN**

Vasile Mărculeț*

Résumé

La Métropole de Séverin constitué par la Patriarchie Oecuménique de Constantinople en août-octobre 1370, a cessé sa existence à une date contenu dans l'intervalle post août 1409-ante mai 1412. La fin de la Métropole de Séverin s'a produit dans le contexte de intenses tensions politiques survenues en relations byzantines-roumaines générées de la situation de l'Empire Byzantin et de la Vallachie en alliances hostiles en période d'interregnum de l'Empire Ottoman entre 1403 et 1413.

Mots-clef: la Métropole de Séverin, la Hongrois-vallachie, Mircea le Vieux, Matteos I, Athanasios, Yakinthos, Euthymios.

La sfârșitul deceniului 7 al secolului al XIV-lea, Biserica Țării Românești suferea, prin acțiunea directă a Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol, o modificare radicală din punct de vedere organizatoric și jurisdicțional: în august-octombrie 1370 Mitropolia „a toată Ungrovlahia” era ruptă în două eparhii cu statut identic: *Mitropolia Ungrovlahiei*, care-și exercita jurisdicția religioasă în regiunile de la răsărit de Olt, și *Mitropolia Severinului*, a cărei arie de jurisdicție se exercita asupra teritoriilor de la vest de Olt. În fruntea noii mitropolii, sinodul patriarhal îl numea, în august 1370, pe dikaiophylax-ul patriarhal Daniel Kritopoulos călugărit sub numele de Antimos, căruia, în octombrie același an, patriarhul ecumenic Philotheos Kokkinos, îi acorda investirea oficială în funcție¹.

Cu privire la datarea sfârșitului Mitropoliei Severinului. După cum se poate constata, dacă momentul de început al funcționării Mitropoliei Severinului poate fi datat, cu certitudine, în august-octombrie 1370, nu același lucru se poate afirma și despre momentul în care această a doua eparhie a Țării Românești și-a

* Profesor de Istorie, Colegiul Tehnic „Mediensis” din Mediaș; doctor în istorie.

¹ Fr. Miklosich, Ios. Müller, *Acta Patriarchatus Constantinopolitani MCCCXV-MCCCCII*, vol. I-II, Vindobonae, 1860-1862., p. 532, 535-536, doc. CCLXXVIII; CCLXXXI.

încetat existența. Penuria de informații referitoare la acest aspect face ca momentul de sfârșit al Mitropoliei Severinului să fie într-o deplină obscuritate. Acest lucru i-a determinat pe specialiștii care au abordat această problemă să se limiteze la a data sfârșitul Mitropoliei Severinului, destul de larg și cu mare aproximație, la începutul secolului al XIV-lea, respectiv între 1401, dată de la care mitropolitul Severinului nu mai apare în actele patriarhale, și 1418-1419, sfârșitul domniei lui Mircea cel Bătrân și restabilirea stăpânirii maghiare asupra Severinului².

Parcursul și analiza atentă și obiectivă a puținelor surse de care dispunem, indirecte în exclusivitate, ne permite însă, dacă nu o datare mai exactă, cel puțin, o restrângere semnificativă a intervalului de timp în care Mitropolia Severinului și-a încetat existența. Din categoria acestor surse reținem, în primul rând, acele documente externe și interne care fac referiri la mitropoliții celor două eparhii muntene sau care fac referire la mitropoliții Severinului și Ungrovlahiei, pe baza cărora poate fi stabilită aria de jurisdicție teritorială a acestora și implicit confirmarea funcționării celor două Mitropolii ale Țării Românești.

Ultimul mitropolit cunoscut al Severinului, instalat în funcție înainte de iulie 1389, Athanasios, apare menționat în actele patriarhale până în primii anii ai secolului al XV-lea, ca angrenat puternic în disputele religioase de la Constantinopol. Așa cum se știe, între 1403 și 1405, Biserica bizantină a fost zgduidă de așa-numitul *proces de trisepiscopat*, intentat de o serie de arhieri orientali, în frunte cu mitropolitul Makarios de Ancyra, patriarhului ecumenic Mattheos I. În prezent, este cunoscut faptul că mitropolitul Severinului a avut o implicare activă și controversată în aceste dispute³. Conform însemnărilor mitropolitului Makarios de Ancyra, în iunie-iulie 1403 mitropolitul Severinului participă la lucrările sinodului patriarhal, numărându-se printre aliații săi și adversarii patriarhului⁴. Pe de altă parte, actele procesului de trisepiscopat confirmă participarea mitropolitului de Severin la lucrările sinodului patriarhal care l-a repus în funcție pe patriarhul Mattheos I, în pofida opoziției lui Makarios de Ancyra și a susținătorilor săi⁵.

² C. Auner, *Câteva momente din începuturile Bisericii Române*, Blaj, Tipografia Seminarului Archid. Gr. Cat., 1902, p. 104; N. Dobrescu, *Înființarea mitropoliilor și a celor dintâi mănăstiri din țară*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1907, p. 56; N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, București, Editura Ministerului de Culte, 1928, p. 49; V. Laurent, *Contributions à l'histoire des relations de l'église byzantine avec l'église roumaine au début du XVe siècle*, în ARBSH, XXVI, 1945, 2, p. 179; M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1991, p. 271; I. Vicovan, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, Iași, Editura Trinitas, 2002, p. 118.

³ V. Laurent, *Le trisepiscopat du patriarche Matthieu Ier (1397-1410). Un grand procès canonique à Byzance au début du XVe siècle*, în REB, XXX, 1972, p. 5-166.

⁴ *Ibidem*, p. 156; Cf. *Fontes Historiae Daco-Romanae* (Izvoarele istoriei României), vol. IV, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1982, p. 328-329. (în continuare FHDR, IV).

⁵ *Ibidem*, p. 119; Cf. FHDR, IV, p. 330-331.

Pentru demersul nostru, atitudinea mitropolitului de Severin în timpul procesului de trisepiscopat are puțină importanță. Însemnătatea deosebită a acestor informații este aceea că ele confirmă faptul că în iulie 1403 Mitropolia Severinului continua să funcționeze.

După iulie 1403 nu mai întâlnim nicio știre directă cu privire la activitatea mitropolitului Severinului și la situația eparhiei sale. Acest lucru i-a determinat pe unii istorici să vadă în absența acestor informații un indiciu în sensul încetării funcționării Mitropolitului Severinului⁶.

În ceea ce ne privește, nu împărtășim această concluzie. În opinia noastră, absența acestor informații nu înseamnă implicit că după această dată mitropolitul Severinului și-ar fi încheiat păstorirea, iar eparhia sa și-ar fi încetat existența.

Dacă știrile directe referitoare la arhieriei și la Mitropolia Severinului încetează după iulie 1403, nu același lucru se întâmplă cu știrile indirecte. Principala categorie de știri care ne oferă asemenea informații indirecte o reprezintă titlurile folosite de mitropoliții Ungrovlahiei, rezidenți la Argeș. Însemnătatea lor constă în aceea că ele permit stabilirea cu exactitate a ariei geografice asupra căreia aceștia și-au exercitat jurisdicția ecleziastică și, implicit, dacă în paralel a funcționat și cea de-a doua eparhie munteană. Pe baza informațiilor transmise de acestea, intervalul de timp în care și-a încetat existența Mitropolia Severinului poate fi mult mai bine aproximat.

În mai 1359, la solicitările domnului Țării Românești, Nicolae Alexandru (1351/1352-1364), „*mare voievod și domn singur stăpânitor a toată Ungrovlahia*”, Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol acordă consacrarea canonică nou-înființatei Mitropolii a Ungrovlahiei, în fruntea căreia era numit mitropolitul Yakinthos de la Vicina. Cu acest prilej, primul arhieriu al Bisericii muntene devenea „*mitropolit a toată Ungrovlahia*”⁷.

Formula „*a toată Ungrovlahia*” din titlul mitropolitului, identică cu cea din titlul domnului, reprezintă confirmarea certă a faptului că întâistătorul Bisericii muntene își exercita fără nicio limitare jurisdicția ecleziastică asupra întregului teritoriu al Țării Românești, respectiv asupra întregii arii geografice asupra căreia se exercita jurisdicția politică și administrativă a domnului. Formula mitropolit „*a toată Ungrovlahia*”, ca expresie a ariei de jurisdicție religioasă exercitată de arhieriu, se va regăsi în titlul mitropolitului muntean până în august-octombrie 1370, când în regiunile de la vest de Olt era constituită Mitropolia Severinului, în frunte cu propriul său arhieriu. Din acest moment, din titulatura mitropolitului Ungrovlahiei dispărea formula „*a toată*”, el purtând titlul

⁶ C. Auner, *op.cit.*, p. 104; N. Dobrescu, *op.cit.*, p. 56; N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești...*, p. 49; V. Laurent, *Contributions à l'histoire des relations de l'église byzantine...*, p. 179; M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1991, p. 271; I. Vicovan, *op.cit.*, p. 118.

⁷ Fr. Miklosich, Ios. Müller, *op.cit.*, p. 383-388, doc. CLXX/I-II.

de „mitropolit al Ungrovlahiei”, iar cel de Severin devine „mitropolit al unei părți din Ungrovlahia, adică al unei jumătăți”⁸. La rândul lor, actele patriarhale emise după octombrie 1370 fac distincție clară între cei doi arhieri ai Bisericii Țării Românești, fie nominalizându-i, fie folosind pentru a-i desemna formule de tipul „cei doi ai Ungrovlahiei”, respectiv „cel al Ungrovlahiei”, pentru mitropolitul de la Argeș, și „celălalt al Ungrovlahiei”, pentru cel de Severin⁹. Deosebirea dintre cei doi arhieri munteni este făcută și în alte surse. Spre exemplu, manualul de diplomatică bizantin, *Ekthesis Nea*, precizează clar că „au fost creați și în Ungrovlahia doi mitropoliți; dintre care unul are locul celui de Nicomedia și se cheamă exarh a toată partea ungurească și al plaiurilor, iar celălalt se cheamă mitropolit al unei părți a Ungrovlahiei”¹⁰. La rândul lor, însemnările mitropolitului Isidoros Glabas al Thessalonikului, cele ale mitropolitului Makarios de Ancyra, actele procesului de trisepiscopat, redactate de ultimul, fac aceeași deosebire între „cel al Ungrovlahiei” și „cel al Severinului”¹¹.

Plecând de la aceste constatări, suntem în măsură să afirmăm că analiza titlurilor mitropoliților Ungrovlahiei ne permite o datare mai exactă a momentului în care s-a consumat sfârșitul Mitropoliei Severinului. Astfel, în perioada funcționării celor două mitropolii muntene, titlurile mitropoliților de la Argeș reflectă fără dubii restrângerea ariei lor de jurisdicție ecleziastică. Câteva exemple sunt edificatoare din acest punct de vedere. Din octombrie 1370, arhierul Yakinthos, până atunci mitropolit „a toată Ungrovlahia”, devine „mitropolit al unei părți a Ungrovlahiei, anume jumătate”¹². În iulie 1378, Hariton, cel de-al doilea mitropolit muntean, se intitula într-un act intern „smeritul mitropolit al Ungrovlahiei, preacinstit și ținând locul celui de Amasia și protosul Sfântului Munte Athos”¹³, iar într-un act de la Mănăstirea Zographou, „mitropolit al Ungrovlahiei și protos”¹⁴. În mai 1401, celui de-al treilea arhieru muntean, Antimos, o scrisoare patriarhală îi acorda titlul de „mitropolit al Ungrovlahiei, hypertimos și exarh al întregii regiuni ungurești și plaiurilor”¹⁵. În sfârșit, Tomos-

⁸ *Ibidem*, p. 535, doc. CCLXXXI.

⁹ Müller Miklosich, *op.cit.*, 1862, p. 6, 10, 19, doc. CCCXXXII, CCCXXXV, CCCXXXVIII.

¹⁰ Darrouzès 1969, p. 46; Cf. FHDR, IV, p. 312-313.

¹¹ FHDR, IV, p. 316-319; 322-329; 331-335; V. Laurent, *Contributions à l'histoire des relations de l'église byzantine...*, p. 167; Laurent, *Le trisepiscopat du patriarche Matthieu Ier (1397-1410)...*, p. 119, 123-124;

¹² Fr. Miklosich, Ios. Müller, *op.cit.*, p. 535, doc. CCLXXXI; FHDR, IV, p. 208-209; DIR, B, p. 26, doc. 19.

¹³ *Documente privitoare la istoria României. Veacul XIII, XIV și XV*, B. Țara Românească (1247-1500), București, Editura Republicii Populare Române, 1953, p. 28, doc. 21.

¹⁴ FHDR, IV, p. 306-307.

¹⁵ Miklosich, Müller, *op.cit.*, p. 494, doc. DCXLVII.

ul *sinodal* de condamnare a mitropoliților ostili patriarhului ecumenic Mattheos I, din septembrie 1405, este semnat între alți arhieri și de „*cel al Ungrovlahiei*”¹⁶.

Dacă acel mitropolit „*al Ungrovlahiei*”, menționat în *Tomos-ul sinodal* din septembrie 1405, a fost cel de la Argeș, cum susțin unii specialiști, sau cel de la Severin, cum susțin alții, are puțină însemnătate. Important pentru demersul nostru este faptul că, prin absența formulei „*a toată*” din titlul său, este permisă formularea concluziei că în septembrie 1405 pe teritoriul Țării Românești continuau să funcționeze ambele mitropolii.

Concluzia noastră este întărită și de o însemnare din voluminosul dosar de acuzații de trisepiscopat redactat de mitropolitul Makarios de Ancyra împotriva patriarhului ecumenic Mattheos I, semnalată de istoricul francez Vitalian Laurent, care îl menționează pe „*mitropolitul de Melitene, în prezent mitropolit al Ungrovlahiei*”¹⁷. Conform opiniei specialistului francez, mitropolitul de Melitene a fost investit în fruntea eparhiei Ungrovlahiei la o dată cuprinsă între 1403 și 1409, iar Makarios de Ancyra și-a redactat acuzațiile împotriva lui Mattheos I după septembrie 1405 și înainte de august 1409¹⁸.

Din însemnarea prezentată, constatăm că arhiereul Țării Românești poartă titlul de „*mitropolit al Ungrovlahiei*”, asemenea predecesorilor săi din epoca în care funcționau două mitropolii. Această constatare ne permite concluzia că, în perioada redactării dosarului de acuzații la adresa patriarhului ecumenic Mattheos I de către mitropolitul Makarios de Ancyra, respectiv între post septembrie 1405 și ante august 1409, în Țara Românească au continuat să funcționeze atât Mitropolia Ungrovlahiei, cât și Mitropolia Severinului.

Identificarea acestui mitropolit al Ungrovlahiei este dificil de precizat cu exactitate din cauza penuriei de informații¹⁹. Ceea ce putem însă afirma cu certitudine este faptul că și el și-a exercitat jurisdicția religioasă numai asupra unei părți a teritoriului Țării Românești, întrucât asupra celeilalte jumătăți își exercita autoritatea omologul său de la Severin.

Următorul arhiereu al Țării Românești a fost Euthymios. De la el ne-au parvenit două scrisori, din mai și octombrie 1412, păstrate într-o mănăstire de la Meteora, din Grecia. Scrisorile în discuție sunt semnate de întâistătătorul Bisericii

¹⁶ V. Laurent, *Le trisepiscopat du patriarche Matthieu Ier (1397-1410)...*, p. 124; Cf. FHDR, IV, p. 334-335.

¹⁷ V. Laurent, *Contributions à l'histoire des relations de l'église byzantine...*, p. 167.

¹⁸ *Ibidem*, p. 169.

¹⁹ *Ibidem*; Cf. N. Șerbănescu, N. Stoicescu, *Mircea cel Mare (1386-1418). 600 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1987, p. 740, îl propune pe un anume Theodoros, menționat în pomelnicul mitropoliei imediat după Antimos și Athanasios. Identificarea a fost acceptată și de M. Păcurariu, *op.cit.*, p. 338.

muntene în limba greacă cu titlul „*din mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit a toată Ungrovlahia*”²⁰.

Din semnătura arhierelui muntean, constatăm o revenire la formula din titlul mitropolitan folosit anterior divizării Bisericii Țării Românești în două mitropolii. Informația analizată ne permite constatarea că, anterior lunii mai 1412, mitropolitul Ungrovlahiei își extinsese jurisdicția ecleziastică asupra întregului teritoriu al Țării Românești, fapt datorat, fără îndoială, încetării funcționării Mitropoliei Severinului.

Când și-a încetat existența Mitropolia Severinului nu putem preciza cu certitudine. Pe baza informațiilor deținute, considerăm că putem propune luna mai 1412 drept un *terminus ante quem* al sfârșitului Mitropoliei Severinului. Aceleași informații ne permit să afirmăm că sfârșitul păstoririi arhierelui de Melitene, ca „*mitropolit al Ungrovlahiei*”, respectiv debutul celei a lui Euthymios, în calitate de „*arhiepiscop și mitropolit a toată Ungrovlahia*”, pot fi datate între august 1409 și înainte de mai 1412. În consecință, considerăm că putem propune luna august 1409 drept un *terminus post quem* al sfârșitului eparhiei Severinului. În concluzie, în acest punct al demersului nostru suntem în măsură să conchidem că sfârșitul Mitropoliei Severinului poate fi datat în intervalul ***post august 1409-ante mai 1412***.

Contextul în care și-a încetat existența Mitropolia Severinului.

Condițiile în care s-a produs sfârșitul Mitropoliei Severinului rămân complet obscure datorită absenței oricăror informații referitoare la acest aspect din istoria eparhiei muntene. Acest fapt a determinat, de altfel, și rezervele specialiștilor cu privire la formularea unui răspuns categoric la această problemă.

Absența totală a respectivelor informații a făcut ca răspunsurile oferite de istorici problemei amintite să fie ambigue sau cu un grad extrem de ridicat de generalitate. Câteva exemple sunt edificatoare din acest punct de vedere.

Christian Auner ne oferă o explicație, pe cât de interesantă, pe tot atât de neverosimilă, în lumina surselor de care dispunem. În opinia sa, „*murind deci mitropolitul Iacint (Yakinthos, n.n.) la 1380, Radu-Negru Basarab, voievodul Munteniei, așeză în locul lui pe episcopul de Făgăraș, Chariton, care se subordinează iarăși Ohridei. Mitropolitul Severinului însă, Daniil (în călugărie, Antim) Kritopol, frate cu mitropolitul decedat, se vede că nu primise condițiunea impusă de domnitor, și de aceea nu obținut scaunul rămas vacant de la frate său, cu toate că fusese hirotonit cu drept de succesiune. Atâta i-a fost tot rostul, că numai dânsul era recunoscut de patriarhia bizantină ca mitropolit «al Ungro-Vlahiei», și că este trecut în toate cataloagele la capul seriei acestor mitropoliți, parcă ar fi fost întâiul. Această stare de lucruri pare să fi durat până la 1401, căci până atunci figurează în actele patriarhiei grecești numai mitropolitul Severinului*”²¹.

²⁰ *Ibidem*, p. 170; *Ibidem*.

²¹ C. Auner, *op.cit.*, p. 103-104.

În opinia lui Nicolae Dobrescu, sfârșitul Mitropoliei Severinului s-a produs după anul 1401, dată după care arhiepiscopul acesteia nu mai apare în actele patriarhale. În absența oricăror informații referitoare la acest fapt, conchide istoricul român, condițiile în care Mitropolia Severinului și-a încetat existența rămân necunoscute²².

În ceea ce-l privește pe Nicolae Iorga, acesta datează sfârșitul Mitropoliei Severinului după moartea lui Mircea cel Bătrân, în condițiile pierderii de către Țara Românească a stăpânirii asupra Banatului de Severin. În opinia sa, „*până în 1401 găsim în actele patriarhale un episcop al «Severinului», al «Ungrovlahiei de către Severin», care stă la Constantinopol și iscălește în josul tuturor hotărârilor sinodale. [...] Firește însă că pierderea Banatului, îndată după Mircea, încheie și rostul acestor mitropoliți ai cuprinsului muntean*”²³.

La rândul său, Vitalien Laurent pune de asemenea sfârșitul Mitropoliei Severinului după moartea lui Mircea cel Bătrân. Indirect, istoricul francez pune dispariția eparhiei muntene pe seama restaurării stăpânirii Regatului Ungariei asupra Banatului de Severin. Fără a încerca o explicație a acestui eveniment, el se limitează doar să constate că „*singurul fapt constatat este acela că în 1419, când ungurii se înstăpâniră asupra regiunii, scaunul Severinului fusese suprimat sau el nu mai avea titular*”²⁴.

După părerea lui Mircea Păcurariu, sfârșitul Mitropoliei Severinului a avut loc la începutul secolului al XV-lea, probabil după 1403, când ultimul mitropolit cunoscut al eparhiei, Athanasios, opozantul patriarhului ecumenic Mattheos I, nu mai apare menționat în documente. Ca urmare, conchide el, acceptând concluzia lui Vitalien Laurent, Athanasios „*ori s-a stins din viață, ori a fost caterisit pentru purtarea sa, ori – dacă s-a bucurat de protecția lui Mircea – s-a reîntors la scaunul său în Țara Românească. [...] Documentar, după Atanasie nu întâlnim alți mitropoliți de Severin*”²⁵.

Nu insistăm asupra părerilor exprimate de diferiți alți cercetători. Precizăm doar faptul că, cu anumite nuanțări, aceștia se raliază, într-un fel sau în altul, opiniilor consacrate și înregistrate de noi.

În ceea ce ne privește, considerăm că, fără îndoială, opoziția ireconciliabilă arătată de mitropolitul Athanasios patriarhului ecumenic Mattheos I a putut conduce la caterisirea lui. Acest lucru nu presupune însă în mod obligatoriu și desființarea Mitropoliei Severinului, întrucât, în locul arhiepiscopului depus, patriarhul putea numi un mitropolit favorabil lui. Concluzia noastră cu privire la intervalul de timp în care această a doua eparhie munteană și-a încetat activitatea conferă consistență acestei opinii.

²² N. Dobrescu, *op.cit.*, p. 56.

²³ N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești...*, p. 49.

²⁴ V. Laurent, *Contributions à l'histoire des relations de l'église byzantine...*, p. 180.

²⁵ M. Păcurariu, *op.cit.*, p. 271.

Pe baza constatărilor făcute, conchidem că sfârșitul Mitropoliei Severinului se cuvine a fi abordat într-un context istorico-politic mult mai complex. Din punctul nostru de vedere, în centrul acestuia se situează relațiile politice bizantino-muntene de la cumpăna deceniilor 1-2 ale secolului al XV-lea.

Înfrângerea și capturarea lui Bayezî I la Ankara de către emirul mongol Tamerlan (28 iulie 1402), urmate de moartea fostului sultan în captivitatea mongolă (martie 1403) au aruncat Imperiul Otoman într-o criză politică profundă, caracterizată printr-o acerbă luptă pentru putere între fiii defunctului suveran, ce se va prelungi timp de un deceniu, până în 1413. În această perioadă, evoluția raporturilor politice munteano-bizantine a fost decisiv determinată de poziționarea celor două state față de diferiții pretendenți la tronul otoman în perioada *interregnum*-ului ce a urmat captivității și morții lui Bayezî I.

După dispariția lui Bayezî I, asupra Rumeliei și-a instaurat stăpânirea fiul mai mare al fostului sultan, Süleymân. În ceea ce-l privește pe Mircea, încă din 1403, domnul muntean se angajează într-o coaliție central-est-europeană, opusă lui Süleymân din care mai făceau parte la data respectivă Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei, Manuel II, împăratul Bizanțului, Ștefan Lazarević, despotul Serbiei și Ștefan Ostoja, regele Bosniei²⁶. Referindu-se la raporturile dintre aliați și la succesele înregistrate de aceștia, într-o scrisoare adresată ducelui Philippe de Burgundia, Sigismund de Luxemburg preciza: „*me cum Ostoja, Rege Bosnae, pacem ac foedus inisse, Stephanum, Ducem Rasciae, mihi se subiecisse; et contra Turcos magna potentia profectum, victorias aliquas reportasse, Constantinopolitanum Imperatorem ac Vaiuodam Valachiae contra eosdem Turcos pulchra facinora genere, meque illis magna misisse auxilia*”²⁷.

Favorizat de contextul politico-militar din regiune, între 1403 și 1406, domnul muntean își reinstaura stăpânirea asupra teritoriilor dintre Dunăre și Marea Neagră. Acțiunea sa avea să conducă la instaurarea stării de război cu noul stăpânitor de la Edirne (Adrianopol). Ca urmare, confruntări violente, încheiate cu succesul lui Mircea, au avut loc, se pare, la Silistra prin 1407-1408, fapt confirmat de o inscripție descoperită aici²⁸.

Noul stăpân al părții europene a Imperiului Otoman s-a orientat spre alianța cu Bizanțul. Conform relatării cronicarului bizantin Doukas, în schimbul ajutorului bizantin, Süleymân se angaja față de basileul Manuel II Paleologos ca,

²⁶ Cf. C. C. Giurescu, D. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. 2: *De la mijlocul secolului al XIV-lea până la începutul secolului al XVII*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 78-79; Cf. N. Constantinescu, *Mircea cel Bătrân*, București, Editura Militară, 1981, p. 142; Cf. Șerbănescu, Stoicescu, *op.cit.*, p. 335.

²⁷ *Documente privitoare la istoria românilor* culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, vol. I, partea 2, București, Editura Socec, 1890, p. 429, doc. CCCLIII.

²⁸ N. Iorga, *Deux inscriptions grecques inédites de Silistrie*, în RHSEE, VIII, 1931, p. 226-227; P. Ș. Năsturel, *Une victoire du voévode Mircea l'Ancien sur les Turcs devant Silistra*, în SAO, I, 1958, p. 239-247; Șerbănescu, Stoicescu *op.cit.*, p. 338.

printre altele, să-i dea toată regiunea „până la intrarea Bosphorului în Marea Neagră și de acolo până la Varna toate cetățile așezate pe țărmul Mării Negre”²⁹. Foarte probabil, între cetățile pontice promise de Süleymân lui Manuel II se vor fi numărat și unele aflate în componența fostului Despotat Dobrogean, stăpânite apoi de Mircea cel Bătrân după dispariția acestuia, ceea ce nu era în măsură să contribuie la dezvoltarea unor bune relații între Țara Românească și Imperiul Bizantin.

Ostilității arătate de turci Țării Românești i s-a adăugat în noul context politic și cea a Imperiului Bizantin, devenit aliatul lui Süleymân. Referindu-se la relațiile tensionate munteano-bizantine din această perioadă, cronicarul Laonikos Chalkokondylas consemnează în lucrarea sa că domnul muntean „cu elinii stătea în relații dușmănoase deoarece aici în Bizanț primiseră un băiat al lui Mircea și-i făgăduiră să-l aducă la domnie, în colaborare cu prietenul Musulman (Süleymân, n.n.)”³⁰. În replică, Mircea îl susține împotriva lui Süleymân pe fratele său, Musa Çelebi. Unii cronicari otomani – Mehmed Neşri, Mustafa Ali – precum și umanistul german Johannes Leunclavius, inspirat din lucrarea primului autor otoman, susțin că Mircea cel Bătrân nu numai că i-a acordat ajutor militar lui Musa, ci și-a căsătorit chiar fiica, sau una din fiice, cu emirul turc³¹.

Alianța politică și matrimonială a lui Mircea cel Bătrân cu Musa Çelebi a contribuit la adâncirea tensiunilor dintre Țara Românească și Imperiul Bizantin. Ostilitatea autorităților bizantine la adresa domnului muntean se va reflecta și la nivelul relațiilor religioase. Într-o scrisoare din 1411, adresată unui potentat rus, patriarhul ecumenic critica virulent decizia domnului Țării Românești de a-și da fiica în haremul emirului otoman³². „Dojana patriarhului – preciza P. P. Panaitescu – nu era însă izvorâtă numai din spirit curat creștin”, ci în ea „era un motiv politic în nemulțumirea bizantinilor împotriva lui Mircea; ei erau aliații lui Soliman, iar domnul Țării Românești era sprijinitorul lui Musa”³³.

În condițiile arătate, considerăm că s-a consumat și ruptura dintre Biserica Țării Românești și Biserica Bizantină. O relevare a acestei realități o reprezintă, în opinia noastră, însușirea de către mitropolitul Euthymios a titlului de *arhiepiscop*, care, conform concluziei lui Vitalien Laurent, nu a fost purtat în cadrul Patriarhiei

²⁹ Ducas, *Istoria turco-bizantină (1341-1462)*, ediție critică de Vasile Grecu, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958, XVIII, 2.

³⁰ Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice*, în românește de Vasile Grecu, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958, p. 114.

³¹ *Cronici turcești privind Țările Române*. Extrase, vol. I. *Sec. XV - mijlocul sec. XVII*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966, p. 115, 341; Johannes Leunclavius, *Historiae Musulmanae Turcorum, de monumentis ipsorum exscriptae, libri XVIII*, Francofurti, 1591, col. 433.

³² P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*, București, Editura Corint, 2000, p. 374.

³³ *Ibidem*.

Ecumenice de la Constantinopol de niciun alt mitropolit, fiindu-i rezervat exclusiv patriarhului ecumenic³⁴.

Ruptura de Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol este admisă și de Petre P. Panaitescu, care o datează după 1401, conchizând că „*la un moment dat se produce o schimbare radicală în situația bisericii române: mitropoliții Ungro-Vlahiei nu se mai duc la Constantinopol să ia parte la sinod, nici măcar să fie hirotonisiți acolo, ci sunt unși în țară. Mai mult decât atât: nu mai sunt numiți de către patriarh, ci de către domn și de ceilalți ierarhi ai țării și anume nu dintre greci, ci dintre români. [...]. Fără a avea izvoare precise, credem totuși că cel care a făcut această reformă și a obținut de la patriarh recunoașterea ei este Mircea cel Bătrân*”³⁵.

În ceea ce ne privește, considerăm că ruptura de Constantinopol a însemnat, foarte probabil, o orientare a Bisericii Țării Românești spre Arhiepiscopia de la Ochrida. O scrisoare, considerată falsă de editorii săi, din octombrie 1456, a arhiepiscopului Dorotheos, adresată unui „*Ștefan voievod a toată țara Moldovlahiei*” (la data respectivă în Moldova domnea Petru Aron), îl menționează pe „*mitropolitul Ungrovlahiei, fratele și împreună slujitorul nostru kyr Macarie, fiindcă și acesta este sub stăpânirea noastră*”³⁶.

Admițând ca absolut justificate argumentele aduse de editorii scrisorii în favoarea falsității sale, considerăm însă că referirile la adresa subordonării Bisericii muntene față de Arhiepiscopia de Ochrida au un grad ridicat de veridicitate, ele reprezentând, din punctul nostru de vedere, confirmarea tardivă a noii orientări a Bisericii muntene, instaurate în prima jumătate a secolului al XV-lea. În opinia noastră, orientarea religioasă a Țării Românești spre Arhiepiscopia de la Ochrida reprezintă reflectarea în plan religios a relațiilor politice ale Țării Românești, aflată în conflict cu Imperiul Bizantin și în alianță cu statele slave din Peninsula Balcanică.

Totodată, derularea evenimentelor interne ne determină să considerăm că noua orientare religioasă a Țării Românești de la începutul secolului al XV-lea a avut urmări în planul organizării administrative a Bisericii muntene. În contextul politico-militar prezentat, în intervalul post august 1409 - ante mai 1412, își înceta existența și Mitropolia Severinului. Titlul mitropolitului Euthymios din mai și octombrie 1412, cel de „*mitropolit a toată Ungrovlahia*”, reprezintă, așa cum am arătat mai sus, confirmarea acestei realități.

³⁴ V. Laurent, *Contributions à l'histoire des relations de l'église byzantine...*, p. 170, n. 1.

³⁵ P. P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 175.

³⁶ *Documente privitoare la istoria României. Veacul XIV, XV, A. Moldova*, vol. I (1384-1475), București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1954, p. 20, doc. 11.

CONSIDERAȚII PRIVIND DATAREA ȘI CONTEXTUL ÎN CARE ȘI-A ÎNCETAT EXISTENȚA
MITROPOLIA SEVERINULUI

Finalizarea prezentului demers ne permite formularea următoarelor **concluzii**:

1. Mitropolia Severinului, înființată de Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol în august-octombrie 1370, exercitându-și jurisdicția religioasă în teritoriile Țării Românești de la vest de Olt, și-a încetat existența la o dată cuprinsă în intervalul *post august 1409-ante mai 1412*.

2. Sfârșitul Mitropoliei Severinului s-a produs în contextul puternicelor tensiuni politice survenite în relațiile bizantino-muntene generate de situarea Imperiului Bizantin și a Țării Românești în tabere ostile în perioada interregnumului din Imperiul Otoman dintre 1403 și 1413.